

полученному действием предыдущей. Можно подразумевать их достаточно сложное взаимодействие, и язык для разграничения и обеспечения этих основных «режимов» речевой деятельности выработал особые грамматические средства.

Таким образом, создание модальной рамки текста – это многоуровневый процесс, все фазы которого ориентированы на реализацию авторской модальности и обеспечение его адекватного восприятия реципиентом.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. – М.: Изд-во АН СССР, 1955. – 416 с.
2. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации. – М.: Наука, 1984. – 256 с.
3. Зеленщиков А.В. Пропозиция и модальность. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 1997. – 244 с.
4. Зимняя И.А. Мыслительные процессы при порождении речевого высказывания // Исследование речевого мышления в психолингвистике. – М.: Наука, 1985. – С.37 – 59.
5. Каменская О.Л. Текст и коммуникация: Учебное пособие для институтов и факультетов иностранных языков. – М.: Высшая школа, 1990. – 109 с.
6. Касевич В.Б., Храковский В.С. От пропозиции к семантике предложения // Типология конструкций с предикатными актантами. – Л.: Наука, 1985. – С.9-17.
7. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции. – М., 1972. – 385 с.
8. Новиков А.И. Семантика текста и её формализация. – М.: Наука, 1983. – 294 с.
9. Русская грамматика / Под ред. Н.Ю.Шведовой. – Т.2. – М.: Наука, 1980. – 709 с.
10. Человеческий фактор в языке: Коммуникация. Модальность. Дейксис. – М.: Наука, 1992. – 280 с.
11. Шахнарович А.М. Детская речь в зеркале психолингвистики. – М., 1999. – 165 с.

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРЕ

Анатолий Устинов – кандидат педагогических наук, доцент кафедры гуманитарных наук Анапского филиала Московского государственного гуманитарного университета им. М.А. Шолохова.

Научные интересы: разработка методической системы речевого развития учащихся на основе изучения закономерностей и особенностей формирования и выражения в языке и речи модальных значений с позиций функционально-семантического подхода.

КЛЮЧОВІ ЦІННОСТІ БРИТАНСЬКОЇ КАРТИНИ СВІТУ ТА ЇХ ВЕРБАЛІЗАЦІЯ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Ірина ЧЕРНИШЕНКО (Кіровоград, Україна)

У статті викладені результати аналізу текстів, що належать до сфери соціально-політичного дискурсу Великої Британії, та результати експериментального опитування британського населення. Під час аналізу були виокремлені найважливіші цінності британської лінгвоспільноти та визначена частотність їх вербалізації. Результатом експерименту стало встановлення ієрархії цінностей у свідомості британців.

The article deals with the results of the texts analysis belonging to the social and political sphere of Great Britain. The results of the experimental survey of British people are also revealed. After analysis the main values of British linguistic community and their frequency of usage were found out. Due to the experiment the hierarchy of values in the conscience of British people was built.

Актуальність тематики та постановка проблеми. Цінності є невід’ємною складовою мовної картини світу та структури мовної особистості. Світ можна описати як ієрархію цінностей. Але цю ієрархію треба визначити. Таке встановлення ієрархії цінностей українського та англійського суспільств є одним із завдань нашого дослідження.

Ціннісні орієнтації тієї чи іншої епохи беруть участь у формуванні типу особистості, її поведінкових і ментальних навичок, в цій ролі пронизують собою всю культуру, всі універсалії цієї культури. При цьому кожна нація має свої традиційні цінності, для яких характерні стабільність і певний консерватизм. Традиційні цінності народу, відіграють особливу роль – вони "формують те нерозчленоване осереддя, притаманне кожній національній культурі, завдяки якому, власне, й говорять про певну специфіку того чи іншого етносу – "душу народу", його культуру, психологію, ментальність" [1: 24].

Лінгвокультурологічні дослідження та дослідження мовних картин світу активно проводяться на сучасному етапі як зарубіжними, так і вітчизняними лінгвістами (В.М. Телія, В.А. Маслова, В.В. Красних, О.С. Кубрякова, О.В. Кунін, Ю.С. Степанов, І.О. Голубовська, С.А. Жаботинська, О.О. Селіванова, Т.В. Радзівська, А. Вежбицька, R.M. Keesing, G .Lakoff, R. Gackendoff та ін.).

Мета статті полягає у виокремленні ключових цінностей у картині світу британської лінгвоспільноти та експериментальна перевірка ієрархії цінностей.

З цією метою ми проаналізували нучасний суспільно-політичний дискурс Великої Британії й ті цінності, які лексикалізуються в ньому. На наступному етапі був проведений психолінгвістичний експеримент та опитування британського населення.

Матеріалом аналізу слугували газетно-публіцистичні тексти, виступи та промови політиків, урядовців, суспільних діячів, результати різноманітних опитувань британського населення, які проводилися з 2000 року.

Обмежений обсяг статті надає можливість лише частково висвітлити результати дослідження. Більш докладне викладення матеріалу буде запропоновано у монографії автора.

Сьогодні у суспільно-політичному дискурсі Великої Британії активно обговорюється питання „британської ідентичності” (*"British identity"*) та "британства" (*"Britishness"*). Англійська національна ідентичність зазнає на сучасному етапі значного тиску: через політичні та культурні переваги "британства" над "англійськістю", через процес передачі права іншим націям Об'єднаного Королівства визначати свою ідентичність та вирішувати питання відокремлення від держави (*devolution*), через нові величезні потоки емігрантів, які оселяються на постійне проживання у Великій Британії. Результатом цих процесів стали наполегливі зусилля уряду та суспільних установ відновити британську ідентичність та британські цінності з метою об'єднання суспільства навколо них. В умовах "багатокультурності" країни (*multiculturalism*) британські цінності розглядаються як основа нового глобалізованого світу: *"Indeed, Britishness is to a substantial degree assimilated to the idea of the 'global culture' and the values that, under the Bush-Blair axis, were thought to be universally applicable to any particular culture, e.g. liberty (including free-market economics), democracy, equality (at least, nominal equality of economic opportunity), tolerance / pluralism, etc."* [8: 1].

У дискусіях та обговореннях різного типу доводиться думка, що лише країна, впевнена у своїй ідентичності, зможе об'єднатися для захисту спільної безпеки: спільні цінності можуть допомогти подолати загрозу екстремізму будь-якого типу [7: 2].

Таким чином, у політико-економічній ситуації багатонаціональної Великої Британії сьогодні склалася досить складна тенденція знецінення традиційних цінностей і загроза втрати національної британської ідентичності. Через це поняття "британські цінності" набуває у політичному та соціальному дискурсі окремого значення і використовується як цілісний концепт *"British values"*, який тісно пов'язаний із поняттям *"Britishness"* – "британство" або "бути британцем". Що саме включають у ці поняття британці?

В одному з інтерв'ю для регіональної газети прем'єр міністр Тоні Блер сказав, що у поняття британської ідентичності включаються такі якості як креативність, що ґрунтується на толерантності, відкритості і здатності пристосовуватися, праці і самовдосконаленні, сильній громаді і міцній сім'ї, чесності, правах і обов'язках та позиції зовнішнього спостереження на інший світ. Усі ці якості роблять британців британцями: *"Few would disagree with the qualities that go towards that British identity. Qualities of creativity built on tolerance, openness and adaptability, work and self improvement, strong communities and families and fair play, rights and responsibilities and an outward looking approach to the world that all flow from our unique island geography and history"* [4: 1].

У своїй промові *"The Duty to Integrate: Shared British Values"* Тоні Блер розкриває значення поняття "британські цінності" та доводить необхідність того, щоб усе населення поділяло їх. Саме це є умовою інтеграції у суспільство. *"Integration is not about culture of lifestyle. It is about values. It is about integrating at the point of shared, common unifying British values"* [14: 3]. На його думку, сучасне британське суспільство – це країна, яка дає свободу різним расам, релігіям та культурам. Британці люблять і пишаються своєю різноманітністю (*diversity*). А право називатися британцями дають спільні цінності – віра у демократію, верховенство закону, толерантність, рівноправне ставлення до усіх, повага до країни та її спільної спадщини: *"But when it comes to our essential values – belief in democracy, the rule of law, tolerance, equal treatment for all, respect for this country and its shared heritage – then that is where we come together, it is what we hold in common; it is what gives us the right to call ourselves British"* [14: 2].

Новий прем'єр міністр Великої Британії Гордон Браун, продовжуючи політику уряду лібералів, також приділяє багато уваги у своєму дискурсі відновленню та укріпленню британських цінностей. В одному із своїх виступів у 2007 році він зазначив: "Декілька років тому менше половини населення країни – 46% – ідентифікувала себе як британці. Але сьогодні національна ідентичність набула більшого значення: уже 65% – дві третини – населення визначають себе як британці, а останні опитування показали, що британці відчують себе патріотами у більшому ступені ніж населення інших Європейських країн" [12: 1].

Велика Британія сьогодні – це багатонаціональна держава, об'єднана не расово чи етнічно, а спільними цінностями, які сформували спільні інституції: від монархії і національного гімну до Англіканської церкви, BBC та спортивних команд. Серед цінностей, якими пишаються британці, Гордон Браун називає британську толерантність, британську віру у свободу та волю і британське почуття чесності та справедливості. Ці цінності стали результатом необхідності для британців жити разом у багатонаціональній країні: *"Out of the necessity of finding a way to live together in a multinational state came the practice of tolerance, the pursuit of liberty and the principle of fairness to all"* [там само]. Називаються також такі ціннісні почуття притаманні британцям, як сильне почуття обов'язку, почуття активного громадянства, почуття доброго сусідства.

Аналітики зазначають, що дуже важливо проводити різноманітні дискусії на усіх рівнях про те, що означає 'жити у британському суспільстві' і про речі, які єднають членів цього суспільства. Такі дискусії повинні торкатися питань спільних фундаментальних цінностей.

Організація YouGov провела у 2005 році опитування населення для видання *The Telegraph* з метою виявити від чого залежить почуття національної ідентичності британців і якими є фундаментальні британські цінності. Респондентів запитали, які з широкого вибору слів та фраз є важливими для визначення Британії і що означає бути британцем. Як показують дані опитування, головними виявилися наступні цінності: право людини говорити те, що вона хоче, чесність, справедливість, демократія, ввічливість та толерантність до інших людей та їхніх поглядів, стоїцизм британців. Важливою виявилась також тема британської історії. Як свідчать цифри опитування, близько 90% респондентів не соромляться говорити про те, що вони пишаються бути британцями і майже стільки ж вважають, що, беручи усе до уваги, ця країна є "силою добра у світі" [9: 12].

За висловленням Девіда Марсленда, професора, члена Королівського товариства здоров'я та радника британського парламентського Комітету з соціальної безпеки, британські цінності визначаються британською історією, здібностями та вибором британців та "ґрунтуються на іудейсько-християнській ціннісній системі, яка у об'єднанні з ідеями еллінізму створила та сприяла цивілізації Вільного Світу". *"This is the civilization of modernity, of democracy, of capitalism, and of science"* [11: 6]. Найбільш визначальним елементом цієї цивілізації автор називає свободу, яка розуміється як здатність окремих індивідів приймати раціональні рішення, як окремі моральні фактори, про свої власні інтереси. Внесок Британії у цю цивілізацію є таким: "конституційний уряд, парламентська демократія, толерантність, чесність, підприємництво та наукові дослідження". Крім того, як і будь-яка ціннісна система, вона включає низку інших не менш важливих елементів, найважливішими серед яких Девід Марсленд називає "захист сім'ї" та "обов'язок працювати". Саме ці елементи є визначальними параметрами свободи як такої: *"If we cannot successfully defend the family and the work ethic against their enemies, it will prove impossible, I suggest, to sustain our freedom"* [там само].

Британці розуміють працю як інструментальний засіб матеріального забезпечення життя. *"Work is instrumental means to material livelihood"* [11: 3]. Праця для них – це нормальний та природний для людини спосіб та сфера для індивідуальної творчості, самовираження та конкурентних досягнень. "Вільна Праця" та "Свобода" як така є психологічно та споконвічно нерозділені. *"Work is rather man's normal and natural mode and arena of individual creativity, self-expression, and competitive achievement. Free Labour and freedom as such are psychologically and institutionally inseparable"* [там само].

Природними механізмами які утворюють та підтримують працю у британському розумінні є приватна власність, сім'я, незалежна юридична система та ринкова економіка. Якщо держава привласнює права та обов'язки підприємців, то праця в істинному розумінні не може існувати. Важливими для такого існування є збереження та підсилення необхідних культурних цінностей та діяльності відповідних установ: *"We must at all costs preserve and strengthen the cultural values and the institutional arrangements which are essential to a free labour market and a liberal economy. Only by preservation of the work ethic, a free labour market, and a liberal economy can we bring unemployment down to tolerable levels, and only thus can we secure for the British people the freedom which is indeed their genuine right"* [11: 4]. Результатом порушення цих принципів стануть безробіття, жебрацтво та занепад суспільства (*unemployment, poverty, and civic decay*), що виступають у якості антицінностей до праці, багатства та суспільного процвітання (*work, welfare, civic prosperity*).

Девід Марсленд підкреслює, що усі перелічені цінності у своїй єдності роблять британців британцями та є джерелом їхньої свободи: *"The core values of the work ethic, family commitment, self-reliance, honesty, enterprising initiative, curiosity, and tolerance in its totality, what makes us British. These values are the source of our liberty"* [11: 7].

У 2005 році Комісія з расової рівноправності провела дослідження того, що британці різного етнічного походження в Англії, Шотландії та Уельсі думають про "британство" та про "успіх" [6]. Наводимо деякі результати цього дослідження.

Цінності та ставлення. Британці виокремлюють права і свободи людини, повагу до вимог закону, чесність, толерантність і повагу до інших, стриманість і гордість (зазначалися респондентами з Англії і критикувалися респондентами з Уельсу, Шотландії та інших етнічних меншин), працю, дух спільноти, взаємодопомогу, стоїцизм і співчуття. Серед негативних рис були названі: нестриманість у гастрономічних звичках (пияцтво та обжерливість), хуліганство та простакуватість.

We are still seen as fair, you know. We give everybody a chance in the eyes of British law. You go anywhere else in the world and you're presumed guilty before you are proved innocent [...] The good thing about Britain is the rule of law, the fair play and giving people a chance. (White Scottish, Glasgow)

We are still a country of free speech. (White Welsh, Cardiff)

It's a lawful, law-abiding country. (South Asians, Glasgow)

It's a good country. Good people. Good law and order[...] The British are fair-minded people. (Pakistanis and Bangladeshis, London) [6: 13].

Більшість респондентів асоціюють британців із такою рисою як замкнутість, закритість. Частина з них сприймають це як позитивну рису характеру, описуючи її як ввічливість, люб'язність, намагання не образити інших ні за яких обставин, друга частина висвітлює цю рису у негативному світлі як цинічність, небажання говорити те, що люди думають насправді, холодність.

Britain is all about etiquette and manners. British people don't like to offend others. It's just not British to offend them. We would not say anything nasty to someone's face. (White Scottish, Glasgow)

British people can be a bit stiff, can't they? Not really express themselves, what they are thinking [...] It's a kind of reserve, but it could be an excuse as well: 'Oh, I don't want to say it to his face, I don't want to offend him', but I'll tell my mate about it! European people, they confront each other and it's over, whereas British people, they'll keep it to themselves... (White Welsh, Cardiff)

They're quite polite. They hold back in public definitely. They don't speak their mind. (South Asians, Cardiff)

They have this false smile. You know very well what they think but they won't tell you to your face. (Black Africans and black Caribbeans, London) [6: 17].

Гордість та гордовитість також називаються стереотипною британською рисою характеру та поведінки. Ставлення респондентів до цієї риси розділилося на позитивне та негативне.

They don't regard us in the same level. I think they see us as inferior. They don't regard us as an equal nation. They think of Scotland as an unruly child and that's the way that they treat us [...]

The English have a superiority complex. They see themselves as the conquerors. They don't have any regard for the locals or their customs. (White Scottish, Glasgow)

They're very patriotic. All this Rule Britannia and this flag waving! (Black Caribbeans, Cardiff)

Participant 1: They look down at people.

Participant 2: They think they are more superior, like they still rule the world [...] There is that bit about arrogance, that being patronising to other people, that's my experience, particularly of London and the Southeast. (Black Africans, Glasgow)

They dominated people, wherever they went. They dominated other countries. (Pakistanis and Bangladeshis, London) [6: 17].

„Британство” асоціюється із сильною етикою праці. Більшість британців називають себе працелюбними та відданими праці:

We are hard-working. Whatever the Victorians have built is just tremendous. Still today, I think we have some of the longest working hours in Europe, the Brits. (White Scottish, Glasgow)

We work hard. We're hard-working people. (Indians, Birmingham) [6: 21]

Британці описали самі себе як націю, що має сильний дух спільноти та почуття спільноти (togetherness). Вони завжди готові протягнути руку допомоги іншим у скруті.

They help us. If you have any problems, they help us. They're helpful, yes. (Pakistanis and Bangladeshis, London)

I think we care for each other. We look out for each other. Very friendly and amicable and helpful people. (White Scottish, Glasgow) [6: 22].

Показово, що для багатьох британців життєві цінності вкладаються у сферу концепту "Успіх". Як виявилось, розуміння концепту "успіх" об'єднало думки респондентів різного походження: вони виявили спільні погляди на складові успіху, на шляхи досягнення успіху, на риси характеру, необхідні для такого досягнення. Успіх асоціюється з досягненнями особистості та є результатом особистісних якостей; ті, хто виявляють амбіції, рішучість, наполегливість, енергійність, чесність, творчість і працьовитість, незалежно від етнічної, релігійної чи класової приналежності, можуть досягти успіху.

Успіх може проявлятися або в особистісній сфері – у цьому випадку він асоціюється із якістю життя (виявляється у гарному здоров'ї, фінансовій свободі, щасті і щасливому сімейному житті); або у публічній сфері – у цьому випадку успіх асоціюється з видатними досягненнями (багатство, слава, лідерство у владі і позитивний внесок у розвиток суспільства).

Серед усіх груп респондентів висловлювалась спільна думка про те, що успіх розуміється як наполегливі зусилля людини. Він не досягається за одну мить і не гарантується положенням від народження і класовою приналежністю. Це свідчить про те, що більшість британців сповідують індивідуалістичну ідеологію, згідно якої успіх потенційно досяжний будь-кому, хто намагається його досягти. Цей висновок підтверджується тим, що респонденти сильно підкреслювали у своїх відповідях поняття людини, яка робить себе сама ('self-made' person). Наприклад, деякі відповіді респондентів:

Richard Branson, far me, is the most successful man I can think of because he's built an empire out of nothing. It's not really the money aspect of it. It's basically the empire that he's built up. It's a talent. He's achieved a lot. That in itself is success because not everybody can do something like that. It is quite remarkable. (South Asians, Glasgow)

Everyone can be successful, people from every background. But they need to work hard and to want to make it. (Black Africans and black Caribbeans, London) [6: 24].

Щастя було назване як основна складова успіху в особистісній сфері (на відміну від публічної сфери, де слава руйнує щастя на думку респондентів). Наприклад:

When you asked, the first thing I thought is 'myself. I'll tell you why: because I'm happy about what I'm doing. I'm satisfied. I'm at peace so I think that makes me successful. Why should I look at others to find success? It comes from within. You have to compete against yourself, not others. (South Asians, Glasgow)

Just being happy with what you've got. (Black Caribbeans, Cardiff)

To live your life successfully is just to be happy. (White Scottish, Glasgow) [6: 26].

Ключовим моментом щастя та успіху людини є гарне сімейне життя та народження "хороших дітей":

I think bringing up good kids, I think that would reflect your success as a person, like what you have achieved morally and what you have become and where you stand. (South Asians, Cardiff)

Anybody that can hold a family together [is successful]. (Black Africans and black Caribbeans, London)

Raising a family, I would regard that as more successful than being world class at football. (White Scottish, Glasgow)

If I was to be successful in my life, I would like to be happy, for one thing, to me that would be successful. I'd like my family to be united and to me that would be an achievement. (White Welsh, Cardiff) [6: 26].

Успіх стійко асоціюється британцями з грошима. "Гроші" та "багатство" були серед асоціацій, які виникали найчастіше. Слід зазначити, що в особистісній сфері гроші мають значення до того ступеня, коли вони дають спокій. Люди хочуть "фінансової свободи", "фінансової безпеки", "комфорту", "не хвилюватися про гроші" більше ніж великого багатства. Вони хочуть достатньо грошей, щоб купити "гарний будинок", "хорошу машину", щоб оплачувати відпочинок, навчання дітей, захищати своє здоров'я та дозволити зовсім трохи розкоші. Тобто, гроші пов'язуються із якістю життя:

Money is relative to you. What I'm saying is that if there's a man and his wife is a cleaner and he's come from nothing and he's made a comfortable life, I regard him as successful. (White Scottish, Glasgow)

We've got a small house but I love it. We go on holidays abroad twice a year. That's what I wanted to achieve and we've got it. (Black Caribbeans, Cardiff)

I think my father-in-law is really successful for what he did. He came from India and he's got a fortune and he's really successful now and it's all to do with his hard work. (Indians, Birmingham) [6: 17].

Нарешті, гарне здоров'я є одним з вимірів успіху в особистісній сфері.

За даними результатів іншого опитування суспільної думки для телепрограми "The Big Question" телекомпанії BBC у вересні 2007 року більшість населення Великої Британії вважає, що країна переживає сьогодні занепад моралі. 83% респондентів (було опитано 1000 дорослих у віці від 16 років і старше) дотримуються цієї думки і лише 9% опитаних не погоджуються з цим [13]. Більшість опитаних вірить, що релігія могла б покращити ситуацію на краще – 62% погоджуються з твердженням, що релігія відіграє важливу роль у формуванні і спрямуванні морального життя суспільства, 29% не погоджуються з цим. Цікавим є факт, що серед респондентів молодшої вікової групи (16-24 роки) виявилось 68% тих, хто погоджується із важливою роллю церкви у моральному керівництві життям. Багато британців усіх поглядів очікують кращого життя і кращого суспільства, і визнають, що споживання і технології не є достатніми для щастя [там само].

У 2000 році моніторингом Nestle's Family було проведено опитування серед дорослого населення (15-55+ років) Великої Британії на тему: що вони думають про свої моральні цінності [10: 2]. Респонденти були поділені на три вікові групи: 1) молоді – 15–24 років; 2) віком 25–34 років; 3) найстарша група – від 55 і старше. Результати опитування виявили три основних тенденції:

(1) Консенсус. Більшість опитуваних погодилася, що чесність (*honesty*) є найважливішою моральною цінністю. Їхня етика ґрунтується на золотому правилі: "поводься з іншими так, як ти хочеш, щоб вони поводитися із тобою". Більшість зазначила також, що на сучасному етапі спостерігаються такі негативні явища: втрата довіри до влади і церкви; зменшення вірності і чесності у сексуальних стосунках; втрата чесності у праці та бізнесі. Британці сьогодні переконані, що вони повинні бути толерантним і рівним для усіх суспільством.

(2) "Морально окремі". Була виявлена значна група (20%) тих, чий моральні погляди відрізняються від консенсусу. Вони є релятивістами у питаннях моралі і пристосовуються до ситуації. Таких людей більше серед молодого населення Британії. Багато з них не відвідують церкву або не вірять у Бога.

(3) Вікові особливості. Були виявлені значні відмінності у поглядах на моральні цінності залежно від віку респондентів. Так, молодь є значно толерантнішою у порівнянні з більш старшими людьми. Але, водночас, молоді люди мають амбівалентні погляди щодо чесності [10: 4].

Більш детальну інформацію про домінуючі моральні цінності британського населення надають результати опитування, яке було проведено для серії телевізійних передач "Soul of Britain" у червні-липні 2000 року [10: 6]. Опитування показало, що раніше в британському суспільстві були: спільні моральні цінності; мораль, що ґрунтувалася на іудейсько-християнській традиції (десять заповідей). Сьогодні британці говорять, що немає абсолютних істин; найважливіша моральна цінність – це толерантність.

Люди у сучасному британському суспільстві стали "споживачами моралі" (*'moral consumers'*), які обирають свої власні моральні погляди і позиції. Відзначається значна втрата довіри до різних інституцій (поліція, уряд, церква).

Нещодавня статистика показує, що кількість жорстоких злочинів зростає на 5% за останній час. Однак, спостерігається також тенденція зростання кількості злочинів іншого характеру. Так, опитування, проведене Кільським університетом у північному Стефордширі, виявило зниження чесності серед багатьох громадян Британії. Більше третини населення використовують готівку для ухилення від сплати податку на купівлю. Близько третини мовчать, коли касири помилково дають їм більше ніж потрібно решти при покупці. Близько 20% населення поцуплюють канцелярські дрібниці з офісів. Біля 10% намагаються уникнути сплати за ліценцію на користування телепрограмами. Цей перелік можна продовжити [10].

Віра у Бога завжди була однією з головних традиційних цінностей Великої Британії. Однак сьогодні багато чого змінилося. Перш за все, опитування показало, що сьогодні спостерігається різке зниження кількості людей, які відвідують церкву. Так, якщо у 1937 році 78% британців були членами Християнських спільнот, то сьогодні ця цифра знизилася до 42%. Крім того, 45% британців ніколи не ходять до церкви, і багато з тих, хто відвідує церкву, робить це значно рідше, ніж раніше. Серед причин такого занепаду організованої релігії британці назвали наступні: збільшення подорожування і пересування; збільшення імміграції; збільшення інформаційної доступності. 9% британців переконані, що їхня традиційна віра є найкращим шляхом до Бога, тоді як 32% вважають, що усі релігії є рівноцінними. Ще однією причиною зниження кількості відвідувачів церкви є загальна втрата довіри до різноманітних інституцій – поліції, уряду, освіти, медицини і церкви. Люди сьогодні менш схильні просто приймати твердження авторитетів [10: 7].

Поряд з цим на сучасному етапі у Великій Британії зберігається тенденція дотримуватися церковних ритуалів у час важливих для життя подій (хрещення, одруження, поховання). Наприклад, за даними зазначеного опитування 69% населення Британії вважають, що церковний шлюб є важливим (Хоча кількість таких, що дотримуються цієї думки зменшилася на 10% за останні 10 років).

Споживання і вибір є ключовими елементами сучасного британського суспільства. Головні цінності сьогодні включають персональний достаток та індивідуальний вибір. Ці речі є більш важливі для людей, ніж такі традиційні цінності, як чесність і вірність у шлюбі. Згідно даних опитування 81% сучасного населення Британії хочуть більше, ніж вони заробляють. 94% вважають себе занадто матеріалістичними. 89% респондентів сподіваються "мати усе". В той же час очевидним є факт, що філософія споживання не робить британців щасливими. Вони у десять разів більш розчаровані сучасним життям, ніж у 1950 році і у сорок разів більш жорстокі [10: 11]. Архієпископ Кентерберійський Роуан Вільямс звинуватив британське суспільство у "фантастичній матеріалістичності" [там само].

На думку британців традиційна повна сім'я відіграє визначальну роль у вихованні та соціалізації дітей у світі праці: *"Nor do I need to emphasise the crucial role played by properly functioning families in civilizing children's natural barbarity, and in socializing them to the disciplines and ambitions of the world of work"* [11: 14]. Сім'я є там, де навчають моральним засадам, і де в її основі є необхідна психологічна інфраструктура свободи.

У статті "Британські цінності під загрозою" Джон Рос Шрьодер розглядає фундаментальні британські цінності та те, що їм загрожує сьогодні [5: 2]. Цитуючи видання

The Daily Mail він зазначає, що дев'ять з десяти людей сьогодні у Великій Британії вважають, що суспільство знаходиться під серйозною загрозою через занепад інституту сім'ї та зростання злочинності. Британія прямує тим самим трагічним шляхом, що й інші Західні нації. Фундаментальні цінності і стандарти поступово руйнуються на багатьох рівнях.

Інститут традиційної сім'ї (*traditional nuclear family*) сьогодні знаходиться під загрозою занепаду у країні. За даними опитування Британія зараз має найвищий рівень кількості розлучень у Європі. Майже половина усіх шлюбів розпадається. У випадку якщо кількість розлучень буде зберігатися, то більш ніж одна дитина з чотирьох буде мати досвід розлучення своїх батьків у віці до 16 років. За останні 20 років кількість одиноких матерів збільшилася утричі – одна з чотирьох сімей складається сьогодні з матері-одиначки. Чотири з десяти дітей народжуються поза шлюбом. Один з десяти людей просто живуть разом, а не у зареєстрованому шлюбі.

В той же час, у супереч цим показникам, ставлення людей до сім'ї зберігається традиційним. Люди мріють про нормальні сім'ї. Так, 80% респондентів вважають, що шлюб не є таким, що вийшов з моди. 76% сподіваються, що їхній шлюб буде тривати усе життя. 46% не схвалюють, як спосіб життя, вибір матерів народжувати самим. [10: 13]. Більшість респондентів опитування вважають мати і батька (у більшому ступені ніж владні інституції) головними особами, які впливають на їхнє життя, коли йдеться про моральний вибір.

Таким чином, проаналізувавши, які саме цінності лексикалізуються у суспільно-політичному та соціологічному дискурсах британців, ми виявили складові ціннісної системи цієї нації. Враховуючи частотність використання у текстах, пропонуємо наступний перелік життєвих та моральних цінностей британського населення:

<i>Толерантність</i>	<i>Успіх</i>
<i>Чесність</i>	<i>Сильна громада, почуття спільноти</i>
<i>Свобода</i>	<i>Споживання</i>
<i>Справедливість</i>	<i>Патріотизм, повага та гордість за країну</i>
<i>Верховенство закону</i>	<i>Приватна власність</i>
<i>Права і обов'язки</i>	<i>Гроші</i>
<i>Сім'я</i>	<i>Суспільні інституції</i>
<i>Здоров'я</i>	<i>Ринкова економіка</i>
<i>Праця</i>	<i>Багатство</i>
<i>Демократія</i>	<i>Наука</i>
<i>Щастя</i>	<i>Взаємодопомога</i>

Крім цього, можна назвати основні риси характеру, які британці асоціюють із власною нацією: чесність, стриманість, ввічливість, стоїцизм, гордовитість, працелюбність.

Однак, запропонований аналіз і перелік цінностей у ціннісній системі британців та ціннісній картині світу не дозволяє виявити ранжування цих цінностей, тобто місце, яке кожна з них займає у ціннісній ієрархії британців. Таке ранжування було встановлено нами у результаті проведеного експерименту.

Експериментальне дослідження здійснювалося в 2007 та 2008 роках серед населення України та Великої Британії. Англійська вибірка становить 100 осіб, серед яких 41 чоловік і 59 жінок. Серед опитаних – 38 осіб у віці від 18 до 25 років; 41 особа у віці від 26 до 45 років і 21 особа у віці від 45 і більше.

Опитуваним були запропоновані переліки термінальних та інструментальних цінностей (згідно методики М. Рокіча) [3: 637–641].

М. Рокіч поділяє цінності на дві групи – цінності-цілі (термінальні) і цінності-засоби (інструментальні). Ця класифікація була адаптована Д. Леонтьєвим у російській аксіології [2].

Аналіз за шкалою "термінальні цінності" показав (Рис. 1), що з-поміж 18 цінностей британська вибірка поставила на перші шість позицій наступні цінності: *здоров'я* (фізичне і психічне), *щасливе сімейне життя* (подружжя, діти, вірність), *кохання* (духовна і фізична близькість з коханою людиною), *друзі, впевненість у собі* (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч), *активне життя* (участь у найрізноманітніших проявах життя). Тут і далі цінності перераховано від найважливіших до найменш важливих.

Аналіз найменш важливих "термінальних цінностей" британської вибірки показав, що на останні п'ять позицій поставлено: *суспільне визнання* (повага навколишніх, колективу, колег, товаришів), *хороша ситуація в країні* (збереження миру між народами), *творчість, розвиток, краса природи і мистецтва* (переживання прекрасного в природі і мистецтві), *рівність між людьми, щастя інших* (рівні можливості для всіх, добробут, розвиток, досконалість інших людей, всього народу, людства в цілому), *пізнання* (отримання нових знань та умінь). Тут і далі цінності перераховано від найбільш знехтуваних до найменш знехтуваних.

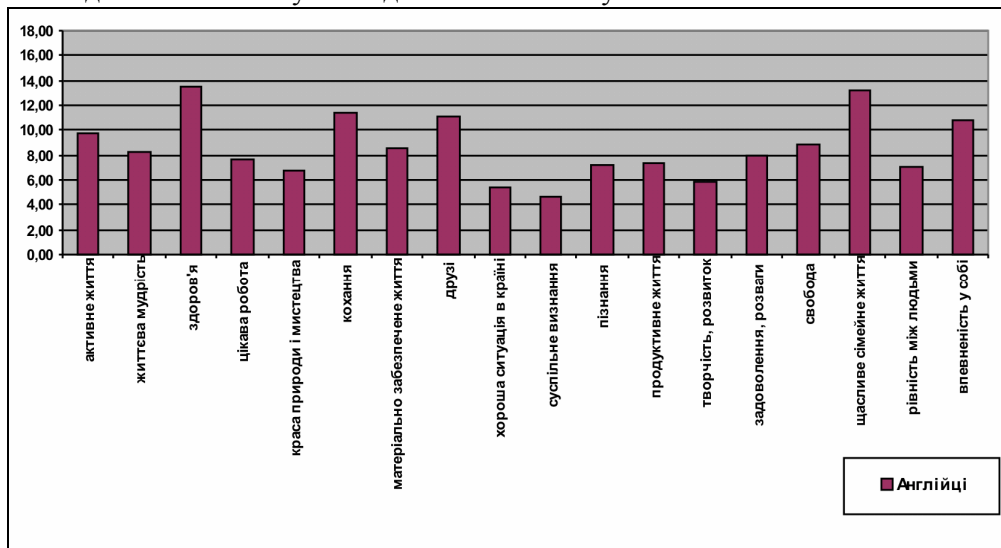

Рис. 1. Термінальні цінності англійців. На осі абсцис (X) – перелік 18 термінальних цінностей методики М. Рокича. На осі ординат (Y) – середнє вагове значення кожної цінності у вибірці.

Аналіз за шкалою "інструментальні цінності" засвідчив (Рис. 2), що для британської вибірки найважливішими (тобто серед перших шести місць) у людині є такі риси: *чесність* (правдивість, щирість), *життєрадісність* (почуття гумору), *чуйність* (уміння співчувати і допомагати іншим), *незалежність* (здатність діяти самостійно, рішуче), *вихованість* (гарні манери, ввічливість), *відповідальність* (почуття обов'язку, уміння дотримувати слова).

Менш важливими для британської вибірки є: *непримиренність до недоліків* (у собі й інших), *високі запити* (високі вимоги до життя і високі домагання), *ефективність у справах* (уміння досягати бажаного результату у справах), *тверда воля* (уміння наполягати на своєму, не відступати перед труднощами), *освіченість* (широта знань, висока загальна культура).

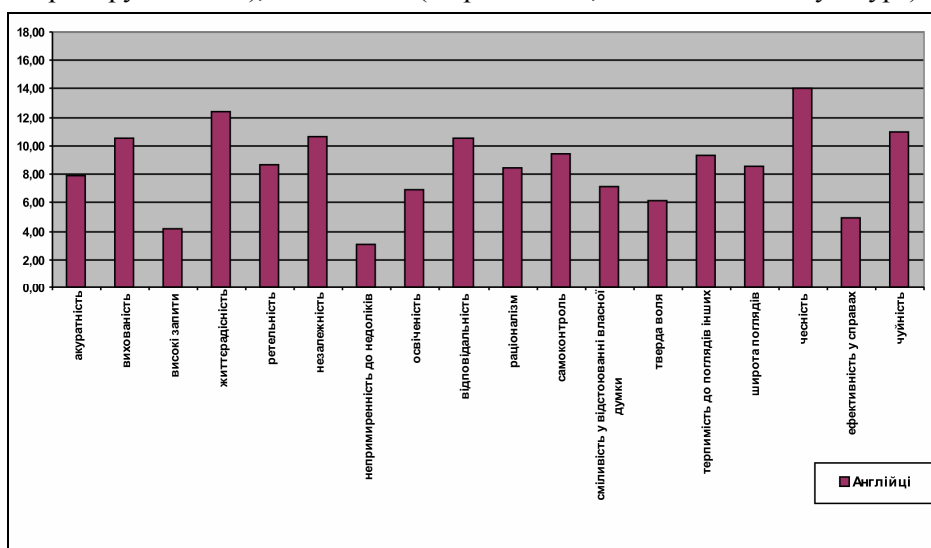

Рис. 2. Інструментальні цінності англійців. На осі абсцис (X) – перелік 18 інструментальних цінностей методики М. Рокича. На осі ординат (Y) – середнє вагове значення кожної цінності у вибірці.

Таким чином, експериментальне дослідження підтвердило, що найбільш важливі для свідомості ціннісні концепти активно вербалізуються у сучасному соціально-політичному

дискурсі, знаходять багаточисленні способи лексикалізації. Встановлена в результаті експерименту ієрархія цінностей британської лінгвоспільноти в цілому співпадає з переліком цінностей, що були виокремлені в результаті аналізу соціально-політичних текстів. Дослідження підтвердило також, що вивчення тенденцій у духовно-культурних цінностях і ціннісних орієнтаціях різних етносів дає змогу проникнути в глибинні процеси, що відбуваються в суспільно-політичному, економічному й культурному житті суспільства, у побудові картини світу.

Перспективою дослідження є вивчення способів вербалізації найважливіших цінностей двох культур у мовних картинах світу української та англійської мов, описання відповідних концептів та побудова їхньої структури, що віддзеркалюється у свідомості національної мовної особистості.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кочетков В.В. Психология межкультурных различий. – М.: ПЕР СЭ, 2002. – 323 с.
2. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. – М.: СМЫСЛ, 1992. – 17с. (Психодиагностическая серия. Вып.5).
3. Практическая психодиагностика. Методы и тесты. Учебное пособие // Ред.-сост. Райгородский Д.Я. – Самара: Издательский Дом "БАХРАХ – М", 2003. – 675 с.
4. Blair defines "British values"// UK Politics. 28 March, 2000 – http://news.bbc.uk/1/hi/uk_politics/693591.stm
5. British Values Under Serious Threat – <http://www.wnponline.org/wnp/wnp0708/britishvalues.htm>
6. Citizenship and belonging: What is Britishness? – <http://www.cre.gov.uk/research/britishness.html>
7. Democracy, Revolution and British values. – <http://aw2w.blogspot.com/2007/07/democracy-revolution-and-british-values.html>
8. Is UK Immigration Policy Designed To Undermine Englishness? – <http://briligywatch.wordpress.com/>
9. King Antony. What does it mean to be British? – <http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2005/07/27/nbrit27.xml>
10. Mapping Britain's moral values. – <http://www.facingthechallenge.org/nestles.php>
11. Marsland David. In Defence of British Values: Freedom, the Work Ethic, and the Family. – <http://www.libertarian.co.uk/lapubs/polin/polin111.pdf>
12. Remarks by the Rt. Hon Gordon Brown MP at a seminar on Britishness – http://www.hm-treasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/speeches/chncellorexchecq...
13. The BBC survey for "The Big Question" program – <http://clericalwhispers.blogspot.com/2007/09/new-survey-says-people-think-britain-is...>
14. The Duty to Integrate: Shared British Values. Speech by UK Prime Minister Tony Blair – <http://se2.isn.ch/serviceengine/FileContent?serviceID=23&filed=7BB61A89-8435-DA6D-03BF-A789E60DOB1621ng=en>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Ірина Чернишенко – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу та загального мовознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: порівняльне лінгвокультурознавство, когнітивна лінгвістика.

КОМУНІКАТИВНО-ПОЗИЦІЙНІ РОЛІ УЧАСНИКІВ КОНФРОНТАЦІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ірина ФРОЛОВА (Харків, Україна)

У статті розглянуто комунікативно-позиційні ролі учасників як складники типової комунікативної ситуації конфлікту, котрі (частково) є домінуючими, але не виступають диференційними.

The article focuses on participants communicative-positional roles as constituents of typical conflict communicative situation, which are (partly) dominant but not differential.

До актуальних проблем сучасної лінгвістики належить аналіз комунікативних стратегій, котрі використовуються у типових ситуаціях спілкування.

У нашому дослідженні увага зосереджена на стратегії конфронтації (СК), в зв'язку із чим виникає потреба аналізу комунікативної ситуації конфлікту. Для того, аби схарактеризувати таку ситуацію як типову, потрібно виявити ситуаційні складники, що є *домінантами* або облігаторними чинниками, та з'ясувати їхні диференційні характеристики.

Метою цієї роботи є вивчення такого ситуаційного чинника як учасники спілкування в аспекті комунікативно-позиційних ролей.

Досвід конфліктологічного аналізу демонструє, що у конфлікті беруть участь: основні учасники, групи підтримки, інші учасники [1: 252-253].